

Milyen legyen – ha van is meg nincs is?

JANKOVICS JÓZSEF–MONOK ISTVÁN

Szegedy-Maszák Mihály akadémikus vállalta a nem egyszerű feladatot, hogy összefoglalja és értékelje azt az eszmecserét, amely *A hungarológia továbbfejlesztésének koncepciói* címet viselte, s amely a rendezők szándéka szerint „a szakterület intézményi, szervezeti kibontakozásának feltételeivel, nehézségeivel” volt hivatva foglalkozni, Kissné Pap Margit, Fazekas Tiborc, s a Monok István–Jankovics József szerzőpáros vitaindító dolgozata és a meglepően nagyszámú hozzászólás alapján.

Bár az írásban előre benyújtott szövegek igen sok témát és szerteágazó problémakört érintettek, úgy tűnik számunkra, hogy Szegedy-Maszák Mihály megtisztelő érdeklődése mellett is kiemelkedően érdeme felett becsülte meg szerény, „elavult kettősséggel” operáló, a hungarológia intézményrendszerének működését – Tverdota György igazgató témakijelölése értelmében – gyakorlatias szempontból, a konkrét működési feltételek jobbítási szándékával vizsgáló elmeművünket. Pedig mind Kissné Pap Margit, mind Fazekas Tiborc hasonló céllal és feladatértelmezésből született, természetesen hasonlóan prakticista szemléletű okfejtése szintén igen megfontolandó és hasznosítható ötlettel-észrevétellel, konkrét javaslattal szolgál vitaanyagul. Vitapartnerünk hermeneutikája nehézágyújával lö elméletellenesnek átfestett verebünkre, hogy aztán az elmélet diadalmas győzelmét jelentse be fából vaskarikát gyártó, „végzetesen fogyatékos” pragmatizmusunk felett.

Az az érzésünk, hogy Szegedy-Maszák szövegértelmező tevékenysége esetünkben sajátos prekonceptióra épül. Jelesül arra, hogy J. J. és M. I. tanulmánya „hallgatólagosan Kulcsár Szabó Ernő nézeteivel vitatkozik”. Vagyis ha így, akkor eo ipso: elméletellenes. Eláruljuk, hogy sem hallgatólagosan, sem nyíltan nem kívántunk Kulcsár Szabó Ernő teljesen más irányultságú írásával vitatkozni. Miért is tettük volna? Hiszen az sem feladatunk, sem célunk nem volt. Nem lévén szándékunkban, meg sem kíséreltük a hungarológia *fogalmának* tisztázását, mely munka valóban sürgetően időszerű, de más fórumra tartozik és vár. Kulcsár Szabó tanulmánya igen gondolatébresztő, alapos, feltétlenül megvitatandó tudományfilozófiai eszme-futtatás – mellyel azért sem foglalkoztunk, még csak érintőlegesen sem, nemhogy elutasítottuk volna, mert – horribile dictu! – a szerzők ötven százaléka nem is olvasta szóban forgó szövegük elkészülte előtt.

Két okból is nehéz Szegedy-Maszák Mihály összegező megjegyzéseivel vitába szállni. Egyrészt olyasmit olvas ki, illetve kér számon, amit nem állítottunk vagy nem volt célunk, másrészt viszont a hungarológia intézményrendszerének jelenlegi helyzetével kapcsolatos észrevételeinket jelentős mértékben osztja. Ezért, az ismétlések elkerülése végett inkább magunk mentségét kényszerülünk előadni, hogy az eddigieknél érthetőbben, egyértelműbben fejtjük ki, fogalmazzuk meg álláspontunkat. Ez azért sem könnyű feladat, mert – nem lévén sziámi ikrek – magunk sem egyformán látjuk a hungarológia intézményrendszere jövőbeli működésének eszményi hazai feltételeit és biztosítékait. (Erre utalt 5. sz. lábjegyzetünk.) Másrészt – s ez dolgozatunk igazi hibája – pontatlan, nem eléggé árnyalt és körültekintő fogalmazásunkkal magunk teremtettük meg a szövegértelmezésnek azt a mezejét, ahol vitapartnerünk oly előítéletes igyekezettel kalászt.

Lássuk először, mit **nem** akartunk tehát:

– Mint már feljebb említettük, *itt és most* semmiképpen sem akartuk a hungarológia fogalmának tisztázását, a mai időknek és igényeknek megfelelő átértelmezését – s főleg nem Kulcsár Szabó Ernő (akkor még csak a Tiszatájban olvasható) tanulmánya nyomán vagy annak ellenében!

– Nem általában, hanem konkrétan *itt és most*, ezen eszmecsere kapcsán látjuk értelmét első lépésként a feladatok, a gyakorlati teendők kijelölésének, a *hungarológiai intézményrendszert* tekintvén vizsgálódásunk tárgyának. Nem elvont tudományfilozófiai kategóriáról van ugyanis ez esetben szó, hanem nagyon is gyakorlatias programról, mely az államigazgatás, a tudomány és a tudományszervezés személyek által megvalósított mindennapi vagy hosszú távú teendőit jelenti. S jóllehet a hungarológia fogalmának meghatározása igen fontos, az élet azt bizonyítja, hogy e pontos meghatározás nélkül is létezhet intézményrendszer – olyan, amilyen, úgy, ahogy, de a kapcsolat a fogalom és mögötte húzódo intézményrendszere között nem olyan mechanikus, mint azt vitapartnerünk tételezi.

– Nem *esztétikai* vitát kezdeményeztünk. A tartalom és a forma szembeállítására korántsem azt jelentette számunkra, mint tisztelt olvasónk számára – írásunk első mondatára utalva, a tartalom és forma szembeállításának „ma már nehezen tartható” elavult kettősségéről értekezvén. Bármilyen ósdias is szemléletünk, a formát és a tartalmat a mindennapi életben nem választanánk mi sem szét ilyen mechanikusan. Elismerjük a fogalmazás szerencsétlen voltát, némi empátiával azonban még e sikerületlen mondatból is kiolvasható, hogy a *formai* ezúttal szervezeti, működ-

dési, tudományszervezési értelemben szerepel, a lényegivel, a *tartalmival* szemben, s nem úgy, mint az esztétikában.

– Nem *mi* minősítettük Pál József akkori államtitkár Goethe Intézet-szerű elképzelését „ábrándnak” – Szegedy-Maszák Mihály szava –, hanem oktatási minisztériumi tárgyalópartnerei. Magunk – illetve pontosabban: én, J. J. – is hasonló jellegű központi hungarológiai intézményben gondolkodtunk szintén elutasított beadványunkban. Klaniczay Tibor és Béládi Miklós 1983-as tervezetének főbb gondolatait aktualizálva egy, a finn minta alapján működő, a hungarológia minden területén döntési jogkörrel és önálló költségvetéssel felruházott Hungarológiai Tanács, illetve az annak háttérintézményeként funkcionáló, végrehajtó szervezete-ként dolgozó, a – s ezt örömmel ismerjük el, az egyre jobban működő – jelenleginél jóval kiterjedtebb hatáskörű Hungarológiai Központot képzeltünk el.

– Nem állítottuk – amint azt Szegedy-Maszák Mihály tulajdonítja nekünk – sem máskor, sem jelen tervezetünkben, hogy azért nincs szükség a Hungarológiai Tanácsra, mert a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság „alkalmas a szakmai ellenőrzés elvégzésére”. Ilyet még csak nem is gondoltunk, sőt, inkább egy, a két minisztérium égise alatt egyaránt működő, megerősített, a mostaninál aktívabb, modernebb szervezetű, szélesebb hatókörű Hungarológiai Tanács szükségességét hangsúlyoztuk. A Hungarológiai Tanács reformjának időszerűségével mind maga a Hungarológiai Tanács, mind annak titkára, itteni írása a bizonyíték, Kissné Pap Margit is egyetért. Sőt, a hozzászólók közül is több szerző jelzi ezzel egybehangzó vélekedését: Bencze Ildikó, Molnár Szabolcs, Tamás Attila és még mások.

Állítottuk viszont:

– Ne ábrándozzunk mindenkor egységes, állandó, mindenhol és mindenki által elfogadott hungarológia fogalomról, mert az mindenkor függ a befogadó közösség kultúrájától, az ország, az adott egyetem sajátosságaitól, igényeitől és programjától. (Ezt hangsúlyozta korábban – hivatkozott tanulmányában – Rákos Péter, de, tőlünk természetesen függetlenül, erre utal Kulcsár Szabó Ernő is.)

– Állítottuk a felesleges költségekkel járó párhuzamosságok elkerülésének időszerűségét, az összehangolás, az együttműködés szükségességét – a minisztériumokon kezdve egészen az egyes intézményekig, műhelyekig bezárólag. Fontosnak tartjuk, hogy a hungarológia fogalma ne szükküljön le a magyar mint idegen nyelv tanításának módszertani kérdéseire, vagy a lektor-küldés technikai gondjaira, oktatásszervezési teendőkre,

hanem az ésszerűség és a helyi igények figyelembevételével változzon tartalma.

– Ugyanennyire alapvető elvnek kell lenni a jövőre nézve, hogy a magyarságtudomány ne egyetlen, főleg az oktatásra koncentráló minisztérium hatáskörébe tartozzék, s a Hungarológiai Tanács ne csak annak legyen alárendelve. A magyarságtudomány az oktatás és a kutatás szerves egységét kell hogy jelentse, s mindkét minisztérium vállalja fel irányításának és finanszírozásának ügyét, s az új Hungarológiai Tanács a két minisztérium közös szerve legyen.

– Kívánatosnak tartottuk az eddigi – kormányoktól független – rövidlátó, közelre tekintő, a kellő hungarológiai stratégiát a szakmával karöltve ki nem dolgozó, vagy azt éppen – anyagi okokra hivatkozva – akadályozó politikai akarat megváltoztatásának szükségességét.

– Ugyanilyen hangsúlyosan, és nem először, felhívjuk a figyelmet, hogy a mindenkori magyar állami vezetés ismerje fel végre – van rá pozitív példa közel s távol a világban –, hogy a külföldi magyarságtudomány elsősorban és főként magyar érdek – az igazi országgép-alakítás leghatékonyabb módszere –, tehát alapvetően Magyarországnak kell finanszíroznia, vagy legalábbis elősegítenie anyagi alapjainak biztosítását. Ha mi nem fordítunk rá kellő figyelmet és pénzt, más nem teszi meg azt helyettünk, csak azért, hogy az adott országban hungarológiai oktatás és kutatás folyjék. Ma már sajnos elég szembeötlő jelek tanúskodnak arról, hogy a Magyarországon kívül folyó magyarságtudomány – a külhoni anyagi támogatás csökkentése, illetve a szakemberek természetes és mesterséges megfogyatkozása, de az európai politikai helyzetben beállt változások okán is – egyes országokban erősen visszaszorulóban van. Ha e veszélyes tendencia megállításában Magyarország, most, amikor még tehetne valamit, s az anyagi lehetőség és a politikai szándék is megvan hozzá – másra vár, téved. S ennek a tévedésnek a magyarságtudományon túl az egyetemes magyar kultúra vallja kárát.